

ZOEKEN NAAR SAMENHANG MET DE OMGEVING

Het Gallo-Romeins Museum in Tongeren kreeg eind dit jaar de European Museum of the Year Award toegekend. Een opsteker voor de Provincie Limburg, de stad Tongeren en niet in het minst voor architect Alfredo De Gregorio. Hij renoveerde en vergrootte het museum tussen 2004 en 2009, tien jaar eerder had hij dat ook al gedaan. Onder druk van zijn succes, was het museum in 2004 aan een grondige uitbreiding toe. De Gregorio kreeg de opdracht toegewezen

na een architectuurwedstrijd. Hij ziet de realisatie van het nieuwe museum als een onderdeel van een stadsvernieuwing van de buurt rond het Vrijthof en de Basiliek. "Want alles hangt met alles samen", zegt hij, "architectuur staat in de eerste plaats ten dienst van de gemeenschap." Het ontwerpen had voor hem dikwijls meer met filosofie dan met cijfers of vormgeving te maken. Een stad beter maken, dat was de opdracht.

TEKST: SOFIE DE VRIESE - BEELD: PERS

EEN VOORSTEL VOL VRAGEN

Het is een kritische man, Alfredo De Gregorio. Soms uit hij zich heel scherp ten opzichte van bepaalde maatschappelijke fenomenen, zoals het organiseren van ontwerpwedstrijden of de overheersende beeldcultuur. Ten eerste moet hij niets van wedstrijden hebben, het is een conflictmodel dat haaks op zijn manier van werken staat, namelijk het overlegmodel. Positief in deze zaak was dan weer dat zijn voorstel – een dossier met meer vragen dan antwoorden en concrete plannen – door de jury naar waarde werd geschat. “Alles kon telkens alle richtingen uit, omdat die constant getoetst werden aan een hoop parameters.” Overigens heeft hij niets dan lof voor de opdrachtgever: “De kwaliteit van de architectuur hangt samen met die van de bouwheer.”

EEN GEBOUW MET EEN SOCIALE TAAK

De beeldcultuur – die niet alleen de architectuur in zijn greep heeft – is een ander stokpaardje van deze zaakvoerder van De Gregorio & Partners. “Het is zelfs gevaarlijk wanneer ethiek plaats maakt voor esthetiek. Een handvol enkelingen bepaalt de standaard en vanaf dat moment willen ze telkens het jaar nul uitroepen. Zo kan je niets opbouwen.” Het ontwerp van het Gallo-Romeins museum was dus *niét* gebaseerd op “beelden”. De Gregorio kant zich fel tegen iconarchitectuur, omdat die vaak overleeft bij gratie van de reputatie van zijn ontwerper. Het *landmarks neerzetten* is een te overheersend gegeven geworden en soms het enige doel. Maar een gebouw is veel meer dan dat.” “Veel meer dan dat” heeft vooral een sociale dimensie. Een architect heeft een sociale verantwoordelijkheid ten opzichte van de stad en de gemeenschap. Niet alleen de organisatie van het museum is core business; daar staat zien en beleven centraal. Ook hoe dit deel van de stad Tongeren nood had aan verandering was prioritair. De architect stelde zelfs als voorwaarde dat het museumontwerp samenging met de heraanleg van het stadsdeel rond het museum. Zo werd de tweede uitbreiding van dit museum een zoektocht naar samenhang, met de architect hooguit als gids.

POREUZE INTERACTIE

Om zijn theorie toe te passen op het Gallo-Romeins museum: "Tongeren heeft al een *landmark*, en dat is de basiliek. Het museum staat letterlijk in de schaduw van de middeleeuwse kerk en dat gegeven bepaalt voor een groot deel de architectuur van het museum, uiteraard naast andere zaken zoals de stad, het programma en technische en financiële aspecten. Niet dat het museum zich in een louter onderdanige manier ten opzichte van de kerk moet opstellen. "Nee, want die fout maakte ik deels in 1994, bij de eerste renovatie. De voorgevel van het museum was volledig in glas, met de onderliggende gedachte dat je vanaf iedere etage zicht had op de basiliek. Dat was er wat over, er ging te veel aandacht naar de basiliek. En bovendien was het een hittebron van jewelste." De recente renovatie legt veel meer de nadruk op het poreuze karakter van het gebouw. Er zijn openingen – uiteraard -, zowel grote als kleine maar ze zijn gedoseerd. De toegang is een lage, lange glaspartij onder een luifel. Je ziet van binnenuit enkel de voet van de basiliek. Ter hoogte van het museumcafé is een glaspartij voorzien van een screen van houten latten. Effect: interactie met de omgeving, zonder een hiërarchie tussen de gebouwen voorop te stellen. Voor het eerst in de geschiedenis is de achterkant van de basiliek zichtbaar. Daarvoor werd een pleintje aangelegd en een oud steegje – de Allée Verte – omgelegd. Maar het oorspronkelijk tracé is nog steeds voelbaar en zichtbaar. En meer nog: het is de virtuele as van het gebouw die de interne oriëntatie van het museum geleidt.

SCHIL VOOR DE INHOUD

De architect zweert hoe dan ook bij bescheidenheid en terughoudendheid. Het museumgebouw is een schil voor de inhoud, het is geen kunstwerk, zelfs geen object an sich. En nog: het gebouw ligt aan één kant aan de smalle Kielenstraat. Door het gebouw letterlijk terug te trekken, valt er meer licht in het straatje, tot grote tevredenheid van de bewoners. Anderzijds, voegt hij er fijntjes en niet geheel consequent aan toe: "Door deze ingreep valt het museum, ongewild, eerder wat op. Bescheidenheid rendeert soms!". Het museum bevindt zich deels ondergronds. Verzonken tuinen en glaspartijen zorgen voor rechtstreeks invallend daglicht op de kelderverdieping.

Een ander voorbeeld: het totale volume. De Gregorio: "We merkten vrij snel dat het

programma te uitgebreid was ten opzichte van het beschikbare budget. Dan heb je een aantal opties: vragen om het budget op te trekken of snoeien in het aantal meters. Het werd het laatste, ook al was dat een delicate opgave, omdat het programma uiterst secuur gedefinieerd was. Toch slaagden architecten- en museumteam erin om zo'n 1000 m² te supprimeren, zonder het programma echt aan te tasten."

Voor de buitengevel werd een Italiaanse natuursteen gebruikt. Niet geheel ontoevallig verwijzen de zichtbare keitjes in de stenen naar de silexsteen van de basiliek, tot grote tevredenheid en trots van de architect dat ook bezoekers die link leggen. Misschien nog belangrijker in de keuze van het materiaal is de gelijkenis met beton, en dat materiaal bepaalt nu net het interieur. Het beton is er zichtbaar gelaten, enkel gezandstraald, en volgt het principe 'ruwbouw is afwerking'. "Een belangrijke besparing," aldus de architect. "zo kwamen er middelen vrij om accenten te leggen, zoals hoge houten dubbele deuren."

ZIEN EN BELEVEN

"Organisatorisch gezien is het museum een echt stapelhuis geworden." Misschien gaf de architect hier een subtiele sneer naar het MAS. "Een stapelhuis is géén opeenstapeling van schuren, maar de term verwijst naar hoe je één schuur intern organiseert." Ook de scenografie nam het architectenbureau voor zijn rekening, in samenwerking met Niek Kortekaas. "De opstelling leent zich tot zien én beleven. We hebben rekening gehouden met individuele bezoekers, met groepen, maar uiteraard ook met kinderen, die een groot deel van het bezoekerspubliek uitmaken. Dat maakte de plaatsing van de tentoongestelde voorwerpen dikwijls erg complex. De museumstukken in de eerste zaal zijn uitgebeeld op een langwerpige sokkel die als een abstract landschap doorheen de zaal meandert en aldus een natuurlijk circuit vormt, met hier een daar een duidelijk visueel knooppunt." De tweede zaal kreeg een laboratorium-opstelling. Er werd ook veel gewerkt met audiovisuele technologie, een grote uitgavenpost, maar mét meerwaarde.

Een enorme traphal, aan de kant van de Kielenstraat, verbindt de uitbreiding met de erg grondig gerenoveerde bestaande toestand. Voor, tussen of na het museumbezoek dringt een halte aan het ruime museumcafé zich op. In de vorige toestand bevond het zich ergens boven, nu is het café zowel vanuit het museum als van op straat heel gemakkelijk toegankelijk en even uitnodigend als andere terrasjes in de binnenstad. Samen met het auditorium vormt het café een klein ontmoetingscentrum op zich, ook toegankelijk na de museumuren. De taak die het gebouw speelt in de ruimere omgeving is zo op meer dan één punt helemaal geslaagd.

www.degregorio.be

